

Corte Interamericana de Derechos Humanos

**Caso Comunidades Indígenas miembros de la Asociación Lhaka Honhat
(Nuestra Tierra) vs**

Argentina

Sentencia del 6 de febrero de 2020 (fondo, reparaciones y costas)

Resumen oficial emitido por la Corte Interamericana

suijokia 6 de febrero de 2020 Siojona corte interamericana (ka pajata “corte o tribunal”) iyo jitisa Jana Argentina kejeyiepa je iyo jlajayie napo inio yijiniuwa 32 comunidades ti si’lijwas n’ajli ti yiji niuwa lotejes ti i’wi’in niuwa matriculas catastrales 175 jlayi na 5557 ti yiji Jana departamento Rivadavia ti yi’i Jana provincia de salta, ti paj’yi jle tiwona ja ate ‘e lotes 14 y55. Jana corte itian’tieje ti Siojona argentina je iyo lajayie siunie iniwone napo i’nio, jlayi ne’eje ti yijiyin na jiwet ti es jlayi ti je iwijnam na jlak napo i’nio, jlayi na i’niat.nakitimina jana argentina ti jitis po’o, ti je’iyiena napo i’nio yijiyin na jika ajnat.

Siojona tribunal itian’tieje ti argentina je iyo lajayie siuniuwa y’it’e niuwa art:1.1 ti tajle jana convención americana ti isie’ape’e napo i’nio.

Jlayi ‘neje siunuwa jika derechos:(i) ‘yite na art:21 ti ‘iyo lajayie napo i’nio jiwet, jlayi ‘neje ti yiamtiyi ti iyo jin’iayija kanwo ka ynoyieje janajusticia.

Ti siuniuwa art:8.1 y 25.1, jlayi ti yiamtiyi ti iyotajan iyie ka’notate niuwa normas ti ‘yite ‘e niuwa (normas) iyo niwa jana art:2(ii) art:21 ti ‘iyio lajayie napo i’nio jiwet, jlayi niuwa derechos politicos, ti yi’te niuwa art:23.1(iii) siunie art:26 ti yiamtiyi siunie iyotajan ka’iwina, jlayi’ti aniwoma jlayi ne’eje niuwa iniujwen sojop.(iv) siunie art:8.1 ti Siojona justicia jla’am je iyonini ate’kawo lajaye napo i’nio t’ajlena anechiyas, jwajla’aj ti iyo lajaye Siojona personalidad jurídica, jla’yi ti iyo lajaye napo i’nio jitielkiunieji iyone napo i’nio, jlayi ti iniotkiwita’am, jla’yi ti t’iskunkij’in, jla’yi neje ti iyo lajaye ni yi’i napo i’nio ti yi’i niwa art:3, 13, 16 y 22.1 ti tajle jana convención americana.

Siojona corte ijlujeje ni anechiyas ka nekiajle’e ka inlesane siuniuwa i’nio ji’wetis ti jla’am ti (initiajnate’en).

Siunuwa iyotank’iye ka kats’ajane

Siojona corte siunie janamtiyi nak tajle napo i’nio ji’wetis Jla’yi ti na nojwa’am napo jlomas’yi ti ijliaspijia’am ti tiwonanaja ate ‘e “fision-fusion” siunie t’etaja’a sui jokia 26 de enero de 2012, Siojonacomisión interamericana de derechos humano ti’ijwil ka je lojwa napo i’nio jlam’ne ki iyio ti corte i’yiena ‘yina ‘yakaja ti ijjatk’i siuniuwanojwa’am niuwa 132 comunidades indígenas ji’wetis niuwa lotes 14 y 55.

Siojona tribunal yiamtiyi’neje, tisiuniuwa lotejes yi’i napopo’napo kilayi siunapo kilayi je napok’ka ijeyi’na siunietilisana’naja jlayi ti je iyo ‘ka inyasane na ajnat na yi’i, po’eneje pet siunie tejeje ka inwo ka’innyasa’ne pet siunie yi’i pet jlamis ti kilayi. Siunie jikietcha’ne pet siunie yi’i pet jlamis ti kilayi siunie jikietcha’ne ‘eje. Siojona corte je’isime’iliam na’anechiyas siunie iyio taja kanwo: n’akatajyiti’iyotaja ka

iny'ien siunie wa iyo ti tom jiwetchiaja na 26 de enero de 2012 ti yiamptijyui siunie iyio'na impesinik ti yiamptijyui na'ijyiatyi ti comisi3n ilisa'ne.

II. HECHOS(siunuwa iyio)

siunuwa yiamtyi nak tajle siuniuwa iyio ti ijwienjik'i ni'i napo i'nio ti tajle. wichis(mataco) lyiojwa'aja(chorotes)komlek(toba)niwacle(chulupi)tapy'y(tapietes). napo yi'i niuwa lote 'es 14y55, ti ijwienli yi'i ijnuilki niuwa 643000niwak yi 'ji jana salta jika 'ajnat ti tejeyi witam jana ParaguayJla'yi jana Bolivia, siojopa najkap 1. 629.naposilijwas pajki ta'a'po ti yi'ape'e na ajnatkilayiLam' pet kilayi tala'pe' pet na siglo 20 ti yi'i na ajnat.

Ti jiwek tijyiatayi ti pansajyi na iyio napo inio ti tajle na ajnat tajlape na nakap 1991.sek tajle ti wikie yi napo i'niojlo mas'yi ti iyasni na anechiyas ti iyiotajan ka tekiajlaja'si na ajnat je jlase na anechiyas itiumate i'liam napo i'nio, je iyio lajayie.

Siuikia 15 de diciembre de 1991 wakajla na derecho N°2609/91, ti tajle na anechiyas ti iyiotajan iyie kajwienliine'n'e naajnat, je iyio ka inwo jijfwala na ajnat ti jiwet napo i'nio.

Siunienakap tomijyi, diciembre de 1992.wakajla jana asociaci3n de comunidadesaborigenes saka ajnat kapajata (saka ajnat) ti jikimet napo i'nio, wikie'eyi napo i'nio ti yiji janaasociaci3n. siunie iti'mina ti tilisanaja keyiepa napo i'nio iyiotajan iye'ka tekiejlaja na jika ajnat.

Ti 1993 na anechiyas iyio jlayi jana "comisi3n asesora" ti 1995 iyiotajan ka inekiajle na niwa na ajnat napo i'nio fwajla'a ti ika'm'ape na jikiowe niuwa lote 14 y 55 ti iyiotajan iyie ka inekiajle napo i'nio je isi'm'ilia'am.

Ti 1995 iyoyie jitisa ti tilisanajna na puente internacional. Ti septiembre yiji siunie nakap napo i'nio iyoyieyi'i na puente. Ti je' iwi'nis katikimaj'ja

Siunie gobernador tajle jana salta ijwijlam napo i'nio ti iyiojon iyie ka inlesane pa' derecho, naka iyiotajan iyie kan wo' jinia'yij'ja na ajnat jikie ti 1996 wakajle na puente, je tiyiaj saj'jam napo i'nio ka inwojon iyie na puente ka tilisanaja.

Siunie gobierno je ikajli ka inekiejle napo i'nio na iyiotajan iyie ka tekiajlaja. Sek tajle ilisanayie na derecho 461 siukie najkap 1999.

Siunie anechiyas yikiajlayi niuwa jijwa'al na lote 55 napo nak nojfwan napo i'nio. Asociaci3n lhaka honhat je iyiojon 'iyie naka ti gobierno iyio'ne ti iwijnam napo i'nio na ajnat kejejiepa 'ja ijwiene na lote 14, jlayi ti je naka ka inwo napo i'nio ti iyiotajan iyie ka tekiajla ja na jika'ajnat.

Shiukuwa najkapis, ilisa'ne napo i'nio ti iyienyi na ajnat, jlam iyioni wek ate'je ijwijlam napo i'nio itimina ti ilisa'ne nak siunie jikijmayie, tempapo janwejnami na ajnat, tepa janwo'ne. Ti 2007 Siojona corte de justicia yi'i jana salta, tajlape siunie amparo ti lhaka honhat ilisa'ne pej ti marzo de 2000, ti iyio ka je tiwok laja'yie siunie decreto 461.

Ti 23 de octubre 2005 siunie anechiyas yi'i salta iyiasyi napo i'nio votantes yiji na departamento Rivadavia, ka 'inwo ka tekiajlaja na ajnat yiji niuwa lote 55 y 14 napo i'nio yi'i. ijnujliam napo 98% iyio ka tekiajla na ajnat.

Siuti'initotie'yi wita'am siukie 14 de marzo 2006 "saka ajnat" jlayi na gobierno yi 'i jana salta tilisanaja na in'le ti iyiotajan ka tiwenaj'jam napo silijwas 400.000 hectáreas ti 'yiji' niuwa lotes 55 y 14 ka je tiwok jijwala, iyiotajan ka inwanli'ki na jikie na ajnat.

Napo i'nio ijliasatam wata'a na ajnat ti t'ajleje na anechiyas ti ijniujliam niuwa 530.000 hectáreas. Nak siunie tamtiki p'ajyiti inipeyia'yis napo yiji jana "lhaka honhat" jlayi jana organización de familias criollas. Yiji siojokie we'la anechiyas ilisa'ne na decreto 2786/07. Ti octubre 2008 salta ilisane na equipo técnico, yiji jana unidad ejecutora provincial (uep), ti tilisa'naja ti 2005, janak janwo'jikijmayieja ti janlesane ti janwejnám napo i'nio niuwa jika ajnatis. Siukiúwa najkapis paj'yi ti inipeyia'yis napo silijwas jlayi napo kilayi, tepa ti jatiwo'na jana ajnat ka tiwenaj jam napo yi'i. siuti 25 de julio de 2012 na anechiyas yi'i jana salta ilisa'ne na decreto 2398/12 ka nekiájle'e jlayi ti kanwolajayie, 243.000 hectáreas yi'i niuwa lotes 14 y 55 napo kilayi, jlayiti janwejnám napo silijwas niuwa 400.000 hectáreas, ti iyiojon iyie ka'inwanliki na jikie na ajnat.

Ti 29 de mayo de 2014 salta itime ti ilisane na derecho 1498/14, ti iyio lajayie napo i'nioka ijwienli ine'yi ka inkie'e niuwa 400.000 hectáreas ti yiji niuwa lotes 14 y 55, napo i'nio tejeyie ijniujliam niuwa 71 comunidades ti silijwas n'ajli.

Jlayi ti iyio lajayie napo kilayi ti iyio ate "esijyi ka inwanli ine'yi napo i'nio (silijwas –kilayi), siunie decreto yiamtiyi ne'eje ti Siojona uep , janak janlesane niuwa imp 'esijna ti tejeyie napo silijwas jlayi napo kilayi mawat je tilisa'naja ja niuwa imp 'esijna tejeyie napo siliwas, napo' kata napo kilayi ti tiniajntaj ti tijliasatajni siunie ajnat talajsa nowe kiuwa a 'la napo kilayi yi 'ne'e niuwa jiliajwas , jlayi ti ilisa'ne niuwa jiwásokiewa napo kilayi , nak siunie iwiesaten na ajnat jlayi siunuwa inujwapen. Naka ne'eje ti ip'ion iyie napo silijwas ka inwojon jlaka, jlayi ti je i'yiakane na i'niat ka iny'ia'je.

III. Sobre la Violación: siunuwa titiajlataja.

Najape siuniuwa itimina ti corte iyio jitisa na anechiyas.

1-je iyio lajayie napo i'nio ti ijwienliyi.Jla'yi ti yi'i na jiwet napo i'nio.2-je iyio lajayie ka inkima wikie 'yi siuniuwa yi ape'e na ajnat. Jlayi na jlak,i'niat, ka je inl'e'kina iyio ti'nelamyi'e'e ti iyio ti jlam silijwajwasts'em .3- siuti poy'ietaj na'iyio kan lesane iyio tanjan iyie ka ti'kiukiej.

a-Derecho de Propiedad Comunitaria Indígena

ka laja'ki ka into'me l'liam napo l'nio ti iyio ka injwienli'ne'yi.Siojona corte itiant'ieje ti napo i'nio paj'yi ti jiwet na ajnat je ink'ie ka neyi siunie je yiej'jene pa kan wone ka anechiyas inyiene napo silijwas. Ka je kijliyeyipa 'kainto'me'liam ka nekiájlan ape'e najika ajnat.

Siojona tribunal yiamtiyi siuni'e jiwet napo i'nio jlayi ti yi'te na art:21 ti yiamtiyi jana convención ti' ijwil napo silijwas, jlayi ne'eje ti ijwil na jiwet napo i'nio ijwil ne'eje ti iyiotajan iyie ka isa' jaje pen na yiyistchi na jiwet. iyio ne'ejeate 'e anechiyas iyiotajan iyie ka inwejnám na jikie na ajnat siunie ijiatk'i ti laja'po nakayie 'yi ka laja'ki ka intome i'liam napo i'nio ka intiskiun kijin, na jika ajnat. Na siunie iyio ne'eje, ka inwanli ine'yi napo i'nio wuj ti laja'po 'o. iyiotajan ne'eje iyie ka ti wok ji'weta ti poyietaj na ti'yiasane. iyiotajan i'ye ti poyieta pa k'ejlíyi ti anechiyas i'yo ka inlesane, iyiotaja ka inaj'nat ka inyiasam napo i'nio. ti yiyentaja na jika ajnat.

Siojona corte iyio ne'eje ate: siuniuwa decretos 2786/04 y 1498/14 siu'nieje na decreto niuwak siuniuwa laja'po ti iyiojon i'ye ka inekiajle napo silijwas na jika ajnat. iyo ne'eje laja'yie ti napo silijwasinipe'yia'yis kilayi silijwas jlayi na anechiyas ti iyio jitisa siojokie najkap 2007. kejeyiepa nak ji'niayi ka anechiyas

inekiajle napo si'lijwas jlayi napo kilayi na jikaajnat. iyio ne'eje ate siunie anechiyias "iyotaji'yie ka ti'yienaja ne'eje napo kilayi.

Ijyiate, itioyi'i ti takamtiejne'e napo, Siojona corte i'win ti mawata'a je ijliene ka inw'en na jika título napo si'lijwas. ijnuijliam kiuwa 28 naka najkapis, tajle ti nelanjyi e'eti iyio jitisa napo i'nio ti inilan ape'e na jika ajnat. Siunie ajnat mawat laj jikie, itimina napo kilayi je tajle na ajnat yiamjliyi'ji ti ji'wetis ilisantchi. Siojona corte iyio ate: argentina lajk'ipa impesinik ka ne'yi ka inwo'ka inkie'ape napo si'lijwas ti yi'iki niuwa ji'wetis, itimina siunie iyio ti to'on na anechiyias. Ka inwo ka ine kiajlana jiwet napo i'nio.

Siojona tribunal iyio ate: siunie anechiyias je itchiuyie napo i'nio je iyio lajayie, lajki yippe ka inwo ka inlesane pa impesinik ka ese'yi napo si'lijwas. itimina siunie anechiyias je iyio lajayie niuwa art:21 ti tajle jana convención, jlayi ne'eje siunuwa art 8,25,1.1 y 2.

Siojona corte ijwil siunie puente (tip'ona'ape) ti Ijyiate esietajayi ti tilisanaja, kejeyiepa nak iyio'tajan iyie kainikime niuwa ajnatis je tos'y'iwitam siunie je esiyi ti siupe ilisane je iyia'sam napo i'inio ti n'elanyie'e ti iyioyi yi ka inwo jitisa ti ka nótate nak siunie tip'ona'ape je iyia'sam napo i'inio: it'imina Siojona argentina je iyio laja'yi'e siunuwa art: 21 ti tajle jana, convención ti yiamtiyi siuniuwa art: 8,25,1.1 y 2.

b) Derecho al medio ambiente adecuado, al agua y a participar en la vida cultural.

Ka laja'k'i ka intom sikioyie ka es'iena siwet, jlayi ne'eje na i'niat jlayi ka je'ilik'i siunie aniwo'naja kiejllyi ti corte i'yien'iliam siunie awa'ki ti iyio tajan iyie ka e'sie jlayi na ato'wa jlayi na i'niat, ti jlam'iyio ka inlesane, ti tajlape siunie art: 26 ti tajle jana convención americana.

Siojona tribunal je'iyio ka inwejnati chijiyie kejeyiepa ijyiwite i'liam ki iyio napo si'lijwas yiamtiyi ti siuniuwa a'la'ti tijwajak'isiam, jlayi napo kilayi ti yi 'ne'e na ajnat niuwa ji'lijwas jlayi niuwa jiwa'so kiewa ti ip'ion ilia'am napo i'inio ka inwoyi siunie iniwone ti tiskiuynin. Ape'e na ajnat ti iyiojon jlaka, ti iyiojyin na i'niat.

Iyio tajan iyie ka'ijnojliam niuwa 3 jikanajkapi's ti iyio 'ka intem'me napo kilayi ka injlas'ni iyiotajan iyie ka tiwok ne'eje jiwet 'a napo kilayi ka tiwok jiwet 'ka inkim'ijin,ka tiwena ja 'Siam pe'yit na jika ajnat.

Siojona corte i'yio'neje ate siojona sentencia iyiotajan iyie ka jiwet in'le sane napo i'inio, it'imina tiijlyeje jana argentina ka: (i) je inlesane kiu niuwa antojos jlayi niuwa inkima yiejes, iyiotajan i'yie ka inyia'Sam kiu napo jiwet na ajnat (silijwas) ti poyieta pa ka inwo ka inlesane, naka iyioyi ka je inetiajnaten na iniwo'ne napo si'lijwas. Siunuwa tamtiki iyio tajan 'iyie ka tiniajnataj ka tiyia' sajam napo si'lijwas n'akayieyi ka wik'e'e'yie yi napo i'inio ka na 'jane paka'inwo'ne ti iyioyie taja ka tilisanaja niuwa proyectos, jlayi ti 'iyio tajan iyie 'ka je tilikij kis'ie'e siuniuwa corte yiamtiyi ne'yi. (ii) na anechiyias iyiotajan iyie ka 'inwejnati jana corte na jikijmayie Jla'yi ti iyotajan'iyie ka inwej'lam siuniuwaljyiate ti isitian, na i'niat jlayi na inak, jlayi ti iyiotajan iyie ka inlejsane na'jikimayie, jlayiti iyio tajan iyie ka je inkam'ape'e siunie tamtiki ne'yie jeti' naja'naja paka tiwona yio't'i yi'nitije'jlam iyio'ne ate'ena anechiyias ka inlejsane jana sentencia it'imina siojona estado je'iyio taja'ka esie'yi, itimina je iyio lajayie siunie art: 8.1 tajle 'jana convención, Jla'yi siunie art: 1.1

Reparaciones(siuniuwa iyiotaja ka te k'iajlaj pij'ya'am) siojona corte t'ajleje na anechiyias ka jlam inwone'ate'e ka inlejsane siunie tejeyie napo si'lijwas iyiotaja iyie ka ijnojlie tam niuwa 6 niuwa jika 'najkapis.

a)ka jlam inwo'ne ate 'e naka yieyi'na na' ka ti'y'iena na ajnat ti jikimet napo i'inio jlayi ti iyio taja iyie ka tilysa naja na jikie na ajnat ti ijnuijliam niuwa 132 comunidades ti yi'iki niuwa ji'wetis ti 'ijnuijliam niuwa 400.000 hectáreas. Siunie tajle napo i'inio iyiotajan iyie ka'inwanjlikie na jikie na ajnat kawi kie'e'eyi

napo i'inio ka ne'yi na ajnat jikie w'enayi ne'eje na ajnat siunie siwet yi'i, siunie jlomas yi ti awok tchis kiujniejna'w'eta.

b)ka ti'lienajyi niuwa inwasokiewa Jla'yi niuwa jilijawas napo kilayi, Jla'yi ti iyiotajan inyie'e ka injlas'in, ka nek iyie'na si'lijwas jika ajnat iyiotajan iyi'e ka jlami'sie napo kilayi ka intajle ka inwo'ka nek 'iyie na i'inio jika ajnat. Nak it'imina ti jikiesa yiu'yi siunie iniwo'ne napo si'lijwas ini'tiajnat siunie i'yo. Siojona corte yiojone ti netian siunie iyio napo si'lijwas. Siuni'e itimina kejeyiepa po siunapo ijyien'e'eje ti iyio ka inetiajnat siunie i'yo na si'lijwas, je'yiaj sam ti iyioy'etaja ka k'iejliiyeyi paka inlesane, siunie anechiyias yi'ejena taja ti je esyi'ki iyio napo ti ini'tiajnat na jike si'lijwas, lajkipaka k'iejliiyeyi pa ka inwo ka'inwojyin pa jiniyai ka inlejsajne na jiwet napo si'lijwas. Siunie anechiyias yi'i jana argentina je iyio lajayie na jiwet napo inio. It'imina siunie anechiyias je'iyio lajayi'e siunie art:26 ti tajle jana convención americana jlayi siunie art:1.1.

c)acceso a la justicia. Siunie iyioyi jana justicia nakataj:siojona corte iyio ate 'e siunie amparo ti lhaka honhat itiejyiete i'liam siunie decreto 461/99 (jlayi ti 'teje ilia'am siojona resolución)siukie 15 de junio de 2004 siojona corte suprema de justicia de la nación iyio ate 'e siojona poder judicial yi'i jana salta, iyio'tajan iyie ka inlejsajne jana sentencia. Itchiuyieje ka nek n'ijiyie kiuwa tres jikanajkapi's ti tomijki na 8 de mayode 2007. Siojokie jika joma siojona corte de justicia ti yiji jana salta iyio ate 'e siunie decreto laj lajayie jlayi jana resolución.

(III)siunie anechiyias iyotajan'iyie ka inwejnajana corte ti ijniujletam na 'ijwienli na jika najkap, tipa t'e janwo'ne ka inlesaniji na i'niat naka yie'yi ka inleyi ka ti'ti'ietajam niuwa je Isis ti tojwatajam 'ai'niat ka wikie'eye'yi napo i'inio inyiaj enai'niat e'si jlayi ti' iyio tajan iyie ka tiyenaja na l'a'an, naka yieyi'ka nekiajle'e ka inwo'ka ti n'elanyie'e, ti es na l'a'an, ka nekiajle'e ka intoj niuwa yi'ape'e na ajnat napo i'inio na jlakti es jlayiti je iyio ka je inl'e'kina na iniwo'ne napo i'inio.

IV)na anechiyias iyiotajan iyie ka notat na jika fondo ka inta'yie napo si'lijwas, ka jlam 'a ka inyie'en iyiotajan iyie ka'ijnojliam niuwa 4 jika najkapis.

V) iyiotajan iyie ka ijnojliam niuwa 6 jika w'elajas ti iyiotajan iyie ka n'ete'e na (resumen oficial) na impesinik, ka inkajaniyi siunie yiamtiyi janasentencia, jlayiti 'iyiotajan iyie' ka inwele ape'e napo i'inio na impesinik ti wakal, jl'ampa ne'yi pa'ka inwo'ne. Iyiotajan iyie ka intojmatam niuwa takelisienis, ka inwo'jil'ija napo i'nio (siliwas) jlayi napo kilayi.

VI) ka ijyiata'yi ka tiwok lajayie napo i'nio, jlayi' ti'ti'iyiotajan i'yie ka tikiejek ape'e na ji 'wet napo si'lijwas jlayi ka tilisanaja ne'eje niuwa ijyia imp' esijna ne'eje na anechiyias iyiotajan iyie ka'inka te 'sien ape'e.

VII)siojopa wikiniejt'a itijwe napo i'nio, ijyio yiji jana corte, ti ijyio'yiji jana comisión y corte interamericana iyiotajan iyie ka ijnojliam niuwa 6 jika w'elajas.

VIII) na anechiyias iyiotajan iyie ka inekiajle jana corte na informe jlayi siunie jan wone napo si'lijwas, ti jan wejnana'jika ajnat. Iyiotajan i'yie ka ijnojliam niuwa 6 jika w'elajas.

IX)na anechiyias iyiotajan iyie ka injwejlam jana corte, tepi iyio ti isijmen, jlayiti iyio lajayie na jitis (sentencia).

Siojona corte interamericana de derecho humanos jan y'ie'en na jikijmayie na anechiyias. Ti ljyiate ti iyio laja'yie siunie tamtiki. Sek'jantajle ka jiwekie'e na'a ka impona'pe'e ka wakajlata wikie'eyi siuniuwa ti kajlo'n'ie ti iyiotajan iyie ka inlesane iyie napo si'lijwas.

